

УДК 339.562:339.13(477)

ПУГАЧЕВСЬКА Катерина,

к. е. н., старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин КНТЕУ

ІМПОРТОЗАЛЕЖНІСТЬ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Проаналізовано динаміку зовнішньої торгівлі України, товарну та географічну структуру імпорту і напрями його використання на цілі проміжного, кінцевого споживання та валового нагромадження. Визначено причини та наслідки перевищення обсягів імпорту над внутрішнім виробництвом та розраховано показники відкритості національної економіки. Проведено кореляційний аналіз зміни обмінного курсу національної грошової одиниці й обсягів експорту та визначено потенційні можливості селективного імпортозаміщення в економіці України.

Ключові слова: імпорт, внутрішній ринок, імпортозаміщення, імпортозалежність, регулювання імпорту, структура використання імпорту.

Пугачевская Е. Импортозависимость внутреннего рынка Украины. Проанализированы динамика внешней торговли Украины, товарная и географическая структура импорта и направления его использования на цели промежуточного, конечного потребления и валового накопления. Определены причины и последствия превышения объемов импорта над внутренним производством и рассчитаны показатели открытости национальной экономики. Проведен корреляционный анализ изменения обменного курса национальной денежной единицы и объемов экспорта, определены потенциальные возможности селективного импортозамещения в экономике Украины.

Ключевые слова: импорт, внутренний рынок, импортозамещение, импортозависимость, регулирование импорта, структура использования импорта.

Постановка проблеми. Зовнішньоекономічна діяльність в Україні є одним з пріоритетних напрямів політики держави, що створює підґрунтя для розвитку вигідної торгівлі та сприятливого інвестиційного клімату. Зовнішня торгівля формує значні можливості для економічного зростання, формування бюджету країни, підтримання добробуту її громадян. Відсутність стратегічного підходу до вирішення проблеми насичення внутрішнього ринку за рахунок відповідного збільшення обсягів внутрішнього виробництва на основі розвитку імпортозамінної продукції в Україні призводить до формування високої залежності внутрішнього ринку від імпорту, а також до необхідності нарощування експорту з метою покриття дефіциту рахунку поточних операцій платіжного балансу. Відкритість національної економіки

закріплює вразливість внутрішнього ринку від коливань зовнішньої кон'юнктури та несприятливих світових тенденцій (волатильності цін на енергоносії, зменшення цін на основні товари українського експорту тощо). Відтак, виникає потреба зниження імпортозалежності вітчизняного товарного ринку, створення умов для усунення залежності від кон'юнктури зовнішніх ринків, забезпечення позитивного впливу імпорту на виробництво, зміцнення на цій основі конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Світова практика демонструє, що пасивна роль держави в системі регулювання імпорту товарів поступово призводить до втрати окремими галузями економіки конкурентоспроможності навіть на внутрішньому ринку. Однак це не означає, що державі за рахунок власних коштів необхідно підтримувати такі галузі. Роль держави в процесі імпортозаміщення полягає у наданні організаційного та адміністративного сприяння бізнесу у розвитку тих видів діяльності, які будуть комерційно вигідні, особливо в зіставленні з прибутковістю аналогічних європейських чи інших виробництв з метою формування у ділових кіл інтересу до диверсифікації діяльності, до виробництва в Україні нових або більш якісних товарів, створення ринкової інфраструктури, орієнтованої на експорт.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти проблеми розвитку внутрішнього ринку є об'єктом досліджень вітчизняних науковців. А. Мазаракі, В. Лагутін, В. Точилін акцентують увагу на ключовій ролі внутрішнього ринку для довгострокової економічної та фінансової стабілізації України в контексті розвитку світової економіки [1–2]. Дослідженню місткості внутрішнього ринку та її імпортової складової присвячено праці М. Скрипниченко, Л. Стрижкової, М. Якубовського, в яких оцінено наслідки зростаючого імпортоспоживання для розвитку національної економіки [3–5]. Проте потребує дослідження проблема внеску імпорту у процес товарного насичення внутрішнього ринку України.

Метою дослідження є оцінка імпортової компоненти у системі внутрішнього ринку України.

Матеріали та методи. У науковій статті застосовано такі методи дослідження: аксіоматичний (при обґрунтуванні певних положень як вихідних аксіом), статистичний (для встановлення динаміки основних показників розвитку зовнішньої торгівлі України, товарної та географічної структури імпорту), кореляційно-регресійний (при побудові залежності між динамікою обмінного курсу національної грошової одиниці та обсягів експорту). Інформаційною базою дослідження стали праці вітчизняних науковців та матеріали Державної служби статистики України.

Результати дослідження. Упродовж останніх десятиліть процеси інтеграції та глобалізації світової економіки сприяли зростанню обсягів міжнародних торговельно-економічних відносин та обумовили необхідність

формування регуляторних систем обміну товарами. У межах цих систем за умови посилення лібералізації поступово обмежується використання деяких протекціоністських інструментів і методів регулювання міжнародної торгівлі, що звужує можливості держави у забезпеченні захисту національних економічних інтересів на вітчизняних та міжнародних товарних ринках, а відтак, потребує трансформації їх регуляторної політики.

Сучасна модель взаємодії України зі світовим ринком не відповідає потенційним можливостям розвитку та довгостроковим економічним інтересам. Ключовою проблемою зовнішнього сектора української економіки залишається диспропорційний і нераціональний розподіл ресурсів, які спрямовані переважно на короткострокове одержання доходу. Неєфективна міжнародна спеціалізація зумовила небезпечну і вкрай високу залежність економіки від кон'юнктури на світових товарних і фінансових ринках, спричинивши високий рівень вразливості для макроекономічної стабільності [6, с. 345–367].

Збереження в економіці України протягом тривалого періоду (2005–2014 рр.) випереджаючих темпів зростання імпорту (порівняно з експортом) сформувало стійку тенденцію до збільшення від'ємного сальдо зовнішньоторговельного балансу (табл. 1). Критично випереджаюча динаміка зростання імпорту порівняно з експортом свідчить про наявність вагомих дисбалансів у структурі зовнішньоторговельного обороту та загальному випуску товарів і послуг.

Таблиця 1

Динаміка зовнішньої торгівлі України за 2000–2014 рр., млрд грн

Показник	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Експорт товарів і послуг	106,2	227,3	253,7	323,2	444,9	423,6	549,4	708,0	691,4	653,2	771,1
Імпорт товарів і послуг	97,6	223,6	269,2	364,4	520,6	438,9	580,9	788,9	806,0	778,1	826,8
Сальдо	8,6	3,7	-15,5	-41,2	-75,7	-15,3	-31,6	-80,9	-114,6	-125,0	-55,7
Сальдо у % до ВВП	5,03	0,84	-2,85	5,71	-7,99	-1,67	-2,92	-6,22	-7,86	-8,53	-3,51
Коефіцієнт покриття імпорту експортом	1,09	1,02	0,94	0,89	0,85	0,97	0,95	0,9	0,86	0,84	0,93
Експортна квота, %	62,75	51,52	46,62	44,84	47,56	46,02	50,41	54,01	50,84	46,19	48,59
Імпортна квота, %	57,41	50,74	49,47	50,56	55,54	47,95	53,69	60,58	59,23	54,73	52,10

Джерело: зведено автором за [7]

Негативна тенденція прискореного зростання імпорту та його випередження над динамікою власного виробництва обумовлена низькою конкурентоспроможністю українських товарів на світових ринках, яка спричинена, передусім, накопиченням суттєвих структурних диспропорцій в економіці країни на тлі низького рівня розвитку виробництва та його тривалої технологічної відсталості.

Наслідки науково-технічного прогресу та тенденції соціально-економічного розвитку породжують нові суспільні потреби, свідченням чого є зростання попиту на високотехнологічні й інноваційні товари. Однак відстала галузева й технологічна структура вітчизняної промисловості не в змозі задовольнити потреби внутрішнього ринку, що зумовлює високий рівень імпортової залежності [5, с. 8].

Частка товарного імпорту з Європи в 2015 р. становила 44,4 % (у т. ч. ЄС – 40,86 %). Темп зростання обсягів товарного імпорту впродовж 2005–2015 рр. становив 25 %, а основними торговельними партнерами України у цьому регіоні залишається Німеччина (10,6 % імпорту) та Польща (6,2 %) (табл. 2).

Таблиця 2

**Географічна структура імпорту товарів в Україну
в 2005–2015 рр., %**

Країна	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Країни СНД	47,1	44,8	42,2	39,3	43,3	44,0	45,1	40,7	36,3	31,7	27,9
Білорусь	2,6	2,8	2,4	3,3	3,7	4,2	5,1	6,0	4,7	7,3	6,3
Казахстан	0,5	2,1	2,6	3,7	4,5	1,3	2,0	1,8	0,9	0,7	1,0
Російська Федерація	35,5	30,6	27,8	22,7	29,1	36,6	35,3	32,4	25,2	23,3	19,9
Країни МС	38,7	35,6	32,8	29,6	37,3	42,0	42,4	40,1	30,8	31,3	27,5
Європа	35,1	37,3	38,0	35,6	35,7	32,9	32,8	32,6	37,1	40,3	44,4
Італія	2,9	3,3	3,0	2,8	2,5	2,3	2,4	2,6	2,7	2,8	2,6
Німеччина	9,4	9,5	9,6	8,4	8,5	7,6	8,3	8,0	8,8	9,8	10,6
Польща	3,9	4,7	4,8	5,0	4,8	4,6	3,9	4,2	5,3	5,6	6,2
Угорщина	1,8	1,8	2,1	1,5	1,5	2,0	1,6	1,4	1,8	2,7	4,3
Франція	2,2	2,2	2,2	2,0	2,1	1,8	1,8	2,0	2,3	2,3	2,4
Азія	12,9	13,5	14,7	17,9	14,4	16,5	16,1	20,2	19,8	16,8	19,3
Китай	5,0	5,1	5,5	6,6	6,0	7,7	7,6	9,3	10,3	9,9	10,1
Африка	1,2	0,9	1,1	1,8	1,4	1,4	1,1	1,0	1,0	1,0	1,6
Америка	3,5	3,3	3,7	4,9	4,8	4,7	4,7	5,3	5,6	5,4	6,2
США	2,0	2,0	2,3	3,3	2,8	2,9	3,1	3,4	3,6	3,5	3,9
Австралія і Океанія	0,3	0,2	0,2	0,5	0,3	0,4	0,2	0,2	0,1	0,1	0,4

Джерело: зведено автором за [7]

Регіон Азії виступає третім по значущості (після країн СНД та Європи) у забезпеченні потреб України у товарному імпорті з часткою в 19,3 % у 2015 р. Темп зростання імпорту впродовж 2005–2015 р. з досліджуваного регіону становив 56,9 %, у той час як провідним партнером виступає Китай, частка якого становить 52,2 % у товарному імпорті з країн Азії і 10,1 % у загальному імпорті.

Африка, Америка, Австралія та Океанія на сучасному етапі розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України не є стратегічними у забезпеченні товарним імпортом. Їх сумарна частка у вартісному обсязі імпорту товарів в Україну в 2015 р. становила 8,2 %. Зокрема, спостерігається помірна інтенсифікація торговельних взаємовідносин з країнами Америки, що відображається у зростанні обсягів імпорتنих поставок впродовж 2005–2015 рр. на 77,1 %. Торговельним лідером цього регіону виступають США, які забезпечують 63,2 % регіонального товарного імпорту в Україну [7]. Варто зазначити також і тенденцію руху технологій із Заходу на Схід (технології імпортуються з країн ЄС, а товари, вироблених з їх використанням – у країни СНД і Азії).

У товарній структурі імпорту (табл. 3) продовжують домінувати мінеральні продукти (31,2 %), машини, транспортні засоби та устаткування (21,3 %), продукція хімічної промисловості (20,5 %).

Таблиця 3

**Товарна структура імпорту України
за 2003–2015 рр., %**

Код УКТЗЕД	Товарна група	2003	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1–24	Продовольчі товари і сільськогосподарська сировина	9,5	7,8	10,8	9,4	7,8	8,9	10,6	11,2	9,4
25–27	Мінеральні продукти	36,8	29,7	34,5	34,8	36,3	32,5	29,1	29,5	31,2
28–40	Продукція хімічної промисловості	12,2	13,2	17,4	16,6	15,2	15,7	16,9	19,2	20,5
41–43	Шкіряна сировина, хутро і вироби з них	0,3	0,2	0,2	0,3	0,2	0,3	0,3	0,4	0,4
44–49	Деревина і целюлозно-паперові вироби	4,1	2,8	3,6	3,3	2,7	2,5	3,0	2,9	2,7
50–67	Текстиль, текстильні вироби, взуття	4,1	3,1	3,7	4	2,8	3,9	4,2	4,3	4,5
72–83	Метали і вироби з них	5,2	7,7	6,0	6,9	6,9	6,2	6,5	6,6	5,3
84–90	Машини, транспортні засоби і устаткування	23,2	31,3	19,9	21	24,2	26,5	25,2	20,9	21,3
68–71, 90–99	Інші товари	4,6	4,2	3,9	3,7	3,9	4,5	3,9	5,0	4,4

Джерело: розраховано автором за [7]

Якщо на перших етапах ринкової трансформації економіки зростання імпорту можна було пояснити дефіцитом якісної продукції вітчизняного виробництва, то масштаби, яких набув імпорт упродовж останніх років, кардинально змінюють погляди на ситуацію у промисловості, оцінку її місії в економічному розвитку країни та стають підставою для розгляду імпортової експансії як украй небезпечної тенденції національного розвитку [5, с. 6].

За даними Національних рахунків України, у структурі використання імпорту у 2005–2014 рр. частка товарів проміжного споживання коливалась у середньому з 61,3 % до 68,1 %, що свідчить про суттєвий рівень імпортозалежності промисловості України від завезених товарів, зокрема у паливно-енергетичній галузі (табл. 4). Частка товарів для кінцевого споживання, де більшість становить споживання сектору домашніх господарств, за досліджуваний період зросла з 20,9 % до 24,9 %, що є індикатором імпортного вектору в структурі споживання. Натомість на 9,9 відсоткові пункти (в. п.) зменшилась частка імпорту у валовому нагромадженні (з 17,7 % до 7,8 %), який є основою інноваційного розвитку і детермінантою модернізаційних зрушень в економіці України. Низька частка імпорту товарів у валовому нагромадженні на тлі неспроможності вітчизняної науки продукувати інноваційно й технологічно новітні товари свідчить про консерватизм у промисловій політиці та задіяння у виробництві морально та технічно застарілого устаткування, що не відповідає вимогам науково-технічного прогресу.

Таблиця 4

Структура використання імпорту в економіці України у 2005–2014 рр.

Рік	Проміжне споживання		Кінцеве споживання		Валове нагромадження		Всього імпорт млн грн
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	
2005	139386	62,3	44705	20,0	39464	17,7	223555
2006	169990	63,1	51695	19,2	47515	17,7	269200
2007	223217	61,3	63153	17,3	78003	21,4	364373
2008	325990	62,6	94578	18,2	100020	19,2	520588
2009	271425	61,9	92365	21,0	75043	17,1	438860
2010	395418	68,1	121662	20,9	63864	11,0	580944
2011	530879	67,3	148306	18,8	109716	13,9	788901
2012	533125	66,2	164735	20,5	108144	13,3	806004
2013	505675	65,0	191463	24,6	81005	10,4	778143
2014	556688	67,3	205774	24,9	64302	7,8	826764

Джерело: розраховано автором за [7]

Існуючі тенденції та проблеми потребують активізації державної політики не лише для їх стримування, а й передусім для інноваційної

перебудови виробничого апарату промисловості, стимулювання притоку іноземних інвестицій, застосування конкретних методів конвертації заощаджень населення у нагромадження.

Розглянуті проблеми набувають особливої актуальності з огляду на підписання у березні 2014 р. політичної частини, а у червні 2014 р. економічної частини Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, що вимагатиме від українських товаровиробників підвищення якості та конкурентоспроможності вітчизняних товарів з метою виходу на нові європейські ринки.

На ринках продовольчої продукції варто відмітити потужне посилення у 2015 р. імпортової складової у таких групах товарів, як риба і морепродукти, вироби макаронні, алкогольні напої (табл. 5). Отже, вітчизняна харчова промисловість загалом забезпечує зростаючий попит населення, і становище на ринку продовольчих товарів не викликає особливого занепокоєння.

Протилежна ситуація складається на ринку непродовольчих товарів. У цьому сегменті споживчого ринку тенденція збільшення імпортованої продукції спостерігається за більшістю товарних позицій не тільки високотехнологічних, але й практично за всіма видами продукції легкої промисловості. Вітчизняне виробництво переважно не в змозі випускати конкурентоспроможну за якістю продукцію, а відтак, має місце ситуація, коли за рахунок імпортованої продукції задовольняється 94,3 % внутрішнього попиту в одязі та білизні з тканин, 96,9 % у взутті. Водночас розширення попиту населення в товарах повсякденного вжитку є об'єктивним явищем і повинно спрацьовувати на розвиток власної країни, а не на розвиток інших.

Вітчизняні та зарубіжні вчені по-різному пояснюють неспроможність внутрішнього товарного виробництва задовольняти попит. Наприклад, у доповіді Всесвітнього економічного форуму про конкурентоспроможність національних економік у 2015–2016 рр. виділено такі причини: корупція, обтяжливе податкове законодавство, високий рівень зовнішніх запозичень та інфляція. До цих чинників вітчизняні науковці додають: високий обмінний курс гривні та не вигідні умови вступу до СОТ, що стимулює надходження імпортової продукції на внутрішній ринок і стримує внутрішнє товарне виробництво [8, с. 154]. На думку В. Точиліна, самопідсилююче зростання товарного виробництва на внутрішньому ринку здебільшого блокується інституційними бар'єрами, які уповільнюють зміну структури сукупного попиту на користь інноваційної й якісно кращої продукції та відповідну зміну структури пропозиції вітчизняної продукції [2, с. 36].

На обсяги імпортоспоживання суттєво впливає обмінний курс гривні до основних резервних валют. Знецінення національної валюти призвело до економічних втрат імпортерів та здорожчання імпорту, зменшення його обсягів, згортання діяльності низки імпортерів на території України. За таких умов розширюватиметься попит на товари

**Частка імпортованих продовольчих та непродовольчих товарів,
проданих через торгову мережу підприємств у 2005–2015 рр., %**

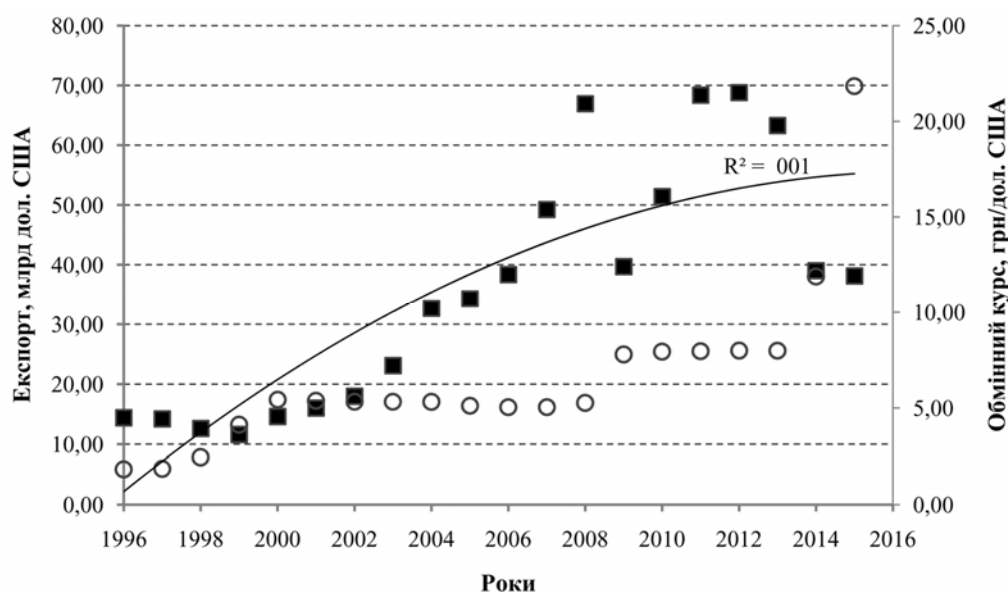
Група товарів	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Усі товари	29,5	32,7	35,5	36,9	32,6	35,7	38,1	41,1	42,8	42,2	41,9
Продовольчі товари	9,1	10,7	11,8	11,8	11,6	11,8	12,8	13,7	14,5	14,4	14,8
Риба і морепродукти харчові	19,4	23,5	27,2	27,0	27,5	29,6	31,2	34,0	38,6	39,6	40,2
Консерви, готові продукти рибні	20,9	25,5	25,0	22,7	25,4	26,2	27,6	26,7	29,3	29,9	32,7
Вироби кондитерські	10,0	9,9	10,0	9,9	10,5	9,8	10,4	12,8	12,8	11,4	10,5
Крупи	7,0	9,6	9,0	8,4	8,4	6,5	8,9	9,4	10,1	8,9	7,8
Вироби макаронні	11,2	11,7	15,1	17,3	18,3	20,2	20,7	24,5	24,4	23,6	21,7
Свіжі плоди, ягоди, виноград, горіхи	33,4	38,2	35,3	37,9	41,0	39,2	42,5	51,2	47,5	52,9	55,0
Напої алкогольні	7,9	10,3	11,3	11,5	10,9	12,6	13,9	15,7	18,2	18,3	19,5
Напої слабоалкогольні	3,9	5,1	6,3	5,8	5,1	5,2	6,0	7,2	7,3	5,6	5,5
Кава	41,9	46,3	49,1	44,8	48,1	50,7	54,3	54,4	55,6	55,3	54,9
Сіль	4,8	5,4	3,0	4,9	7,0	2,2	1,8	2,4	3,6	7,1	5,8
Вироби тютюнові	6,5	7,1	8,7	9,9	7,0	6,9	6,1	5,1	5,9	5,3	6,1
Непродовольчі товари	42,4	44,8	47,1	48,8	45,3	50,0	52,8	58,1	61,0	60,5	60,7
Товари текстильні та галантерея	54,9	62,3	61,8	52,2	53,6	58,9	57,3	65,8	73,3	70,0	66,2
Одяг та білизна з тканин	76,5	80,2	81,3	83,4	84,6	89,3	89,2	92,3	93,2	94,1	94,3
Одяг із шкіри, хутра та інші вироби з них	18,8	38,2	58,4	75,5	71,5	88,0	87,2	90,7	93,6	89,3	96,0
Трикотаж верхній та білизняний	83,1	84,0	88,0	90,2	87,4	89,6	92,7	90,7	95,0	96,0	95,9
Вироби панчішно-шкарпеткові	41,4	54,2	61,2	58,6	57,0	61,7	62,3	62,2	59,9	62,0	59,9
Взуття	90,7	93,1	95,6	95,4	93,6	95,8	96,4	97,2	97,7	97,0	96,9
Комп'ютери	77,5	81,2	83,3	88,6	88,3	93,9	97,0	98,8	99,1	99,4	99,2
Аудіо- та відеообладнання	96,4	96,5	96,7	97,3	97,0	95,2	97,5	95,3	96,4	99,7	99,3
Ігри та іграшки	60,0	64,9	69,8	60,2	62,3	66,3	70,0	76,8	79,5	83,3	83,4
Мотоцикли	60,0	86,1	87,7	95,4	97,0	99,4	99,2	99,8	99,4	94,4	95,1
Автомобілі та автотовари	76,9	65,1	61,2	68,5	75,7	81,4	85,4	87,4	89,3	89,5	92,1
Меблі	26,2	28,1	30,9	36,4	37,9	43,3	45,0	45,8	50,1	55,6	57,9
Килими, покриття для підлоги та стін	90,1	71,3	55,4	55,6	48,3	52,5	51,9	53,9	54,4	54,4	53,8
Посуд та набори столові	57,4	63,2	66,3	66,6	64,1	67,2	69,6	75,4	75,2	67,8	68,8

Джерело: розраховано автором за [7]

внутрішнього виробництва за рахунок зростання їх цінової конкурентоспроможності, що в економічній літературі визначається як пасивне імпортозаміщення. Тобто процес підвищення частки вітчизняних виробників на внутрішньому ринку в умовах звуження попиту та підвищення цінової конкурентоспроможності. Однак такий варіант зростання присутності вітчизняних товаровиробників не є бажаним з огляду на макростабільність. Водночас, можливості зростання цінової конкурентоспроможності вітчизняної продукції є також обмеженими у зв'язку з високою часткою імпорту товарів для проміжного споживання в реальному секторі економіки (зокрема в ряді експортоорієнтованих видах діяльності таких як машинобудування та металургійне виробництво), вартість яких також зростає у результаті девальвації національної валюти.

Як показують результати розрахунків, економіка України характеризується несинхронністю змін курсу національної валюти та експорту, що свідчить про те, що девальвація не стимулює розвиток українського експорту (рис. 1). Основними детермінантами асинхронності слід вважати несприятливі умови торгівлі ключовими позиціями вітчизняного експорту, низьку конкурентоспроможність товарів та їх невідповідність вимогам світових ринків, а також слабкість торговельної політики зокрема у частині експорт-промоушн України на зарубіжних ринках.

Рис. 1. Залежність між обсягом експорту України та обмінним курсом гривні до долара США у 1996–2015 рр.

Джерело: побудовано автором за [7; 9]

Під політикою імпортозаміщення розуміють державну політику, яка реалізується через зовнішньоторговельний протекціонізм стосовно галузей промисловості, що виробляють замітники імпорту. Вона є складовою політики захисту нових галузей – одного з найбільш

дискусійних аргументів на користь протекціонізму, неоднозначне сприйняття справедливості, що виникає, з одного боку, з логічності такого аргументу та економічної обґрунтованості, (особливо на першому етапі становлення), а з іншого – суперечливості стосовно ефективності такої політики, оскільки досвід свідчить, що такі галузі часто так і не стають насправді конкурентоспроможними, розвиваючись у «штучних» умовах.

Суть аргументу про захист молодих галузей базується на недосконалому чисто ринковим механізмам, які в умовах інституційної недорозвиненості не здатні адекватно акумулювати і спрямовувати або передислокувати ресурси в бік потенційно конкурентоспроможних виробництв. Економіка при цьому потрапляє у коло залежності від її поточного стану, коли недостатній рівень поточної конкурентоспроможності не дозволяє вкладати ресурси у довготривалі проекти, а це, у свою чергу, ще більше погіршує поточний стан конкурентоспроможності. Однак тимчасовий захист нових галузей містить небезпеку мотивації для підвищення конкурентоспроможності в умовах режиму сприяння їх діяльності перетвориться на перманентний стан із позбавлення стимулів для технологічного удосконалення. Відтак, для успішності такої політики важливо дотримуватись балансу між підтримкою товаровиробників і стимулюванням конкуренції. Теорія імпортозаміщення не дає відповіді на запитання про принципи і способи вибору галузей для впровадження цієї політики, а покладання цих функцій на органи державної влади часто створює підґрунтя для зловживань, коли особи та компанії, наближені до владних структур, отримують додаткові можливості для перерозподілу державних коштів на свою користь [10, с. 142].

Як свідчить аналіз, політика імпортозаміщення в Україні системно не провадилась ніколи, що врешті-решт, серйозно відбилась на вітчизняній економіці. У стратегічних документах останнього десятиріччя щодо здійснення державної економічної політики в Україні у сфері захисту пріоритетних секторів економіки завжди декларувався системний підхід, але на практиці його реалізація обмежувалась митно-тарифними заходами регулювання. Членство України у СОТ викликає певні застереження, адже одним з ключових принципів функціонування системи багатосторонніх угод є недопущення дискримінації імпортованих товарів щодо товарів вітчизняного виробництва. За результатами порівняльного аналізу тарифних режимів, Україна знаходиться в не вигідних умовах щодо можливостей застосування митного тарифу для захисту внутрішнього ринку порівняно з її торговельними партнерами.

Низька ефективність інституційних компонент у системі регулювання імпорту товарів поступово призводить до втрати окремими галузями економіки конкурентоспроможності навіть на внутрішньому ринку [8, с. 143]. Галузеві пріоритети селективного імпортозаміщення можна класифікувати за такими трьома напрямками, як заміна: імпортованих ресурсів, насамперед енергетичних; імпорту товарів

широкого вжитку; імпорту товарів виробничого призначення. Кожен з напрямів має особливості, які залежать від наявності власних ресурсів й можливостей, швидкості обігу оборотних коштів, потреби в інвестиціях і терміну окупності проектів.

До ключових чинників, які спричиняють необхідність впровадження стратегії селективного імпортозаміщення в Україні, слід віднести:

- втрату вітчизняними виробниками внутрішнього ринку;
- гальмування науково-технічного прогресу;
- різку девальвацію національної валюти;
- залежність від кон'юнктури світового ринку;
- зменшення попиту на основні позиції українського експорту;
- зниження динаміки промислового виробництва.

Наслідками реалізації стратегії селективного імпортозаміщення мають бути: модернізація виробництва; зростання доданої вартості, створеної на території України; зменшення впливу коливань валютного курсу на фінансові показники діяльності підприємства; створення додаткових робочих місць та залучення підприємств у виробничі ланцюги.

Висновки. Проведене дослідження впливу імпорту на розвиток внутрішнього ринку дозволило окреслити такі основні проблеми: перевищення темпів зростання обсягу імпорту товарів над власним виробництвом, яке поступається іноземним аналогам за ціною, якістю та конкурентоспроможністю; витіснення вітчизняних товаровиробників з внутрішнього ринку України; зростання залежності промисловості України від імпортних комплектуючих, матеріалів та сировини у таких галузях як видобування енергетичних матеріалів, легкій промисловості, машинобудуванні, хімічній та нафтохімічній промисловості. Зменшення частки імпорту у валовому нагромадженні до 7,8 % у 2014 р., що вказує на скорочення поставок новітнього та прогресивного устаткування і обладнання з-за кордону та спроби оновлення технологічного потенціалу в основному за допомогою вітчизняного устаткування, яке не є передовим, зумовлює інноваційний регрес в імпорті товарів в Україну.

Залежність насичення внутрішнього ринку від зовнішньої торгівлі наразі актуалізує проблематику державного регулювання експортно-імпортними потоками. Структура формування товарної пропозиції внутрішнього товарного ринку України в цілому свідчить про значні диспропорції промислового потенціалу та потреб внутрішнього ринку, а також відображає суттєвий тиск з боку імпорту. Основою ефективного функціонування та розвитку внутрішнього ринку повинна стати конкурентоспроможна вітчизняна продукція, що може бути забезпечена у результаті впровадження стратегії селективного імпортозаміщення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мазаракі А., Лагутін В. Ринок споживчих товарів в Україні: посткризові тенденції. Економіка України. 2011. № 9. С. 17–26.

2. Ринки реального сектору економіки України: структурно-інституціональний аналіз / В. О. Точилін, Т. О. Осташко, О. В. Пустовойт та ін. ; за ред. В. О. Точиліна ; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. К., 2009. 640 с.
3. Фактори макроекономічної нестабільності в системі моделей економічного розвитку : кол. монографія / за ред. М. І. Скрипниченко ; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. К., 2012. 720 с.
4. Стрижкова Л., Тишина Л. О ловушке импортопотребления. Экономист. 2012. № 5. С. 18–30.
5. Якубовський М. М. Внутрішній ринок як дзеркало проблем української промисловості. Економіка України. 2012. № 8. С. 4–15.
6. Конкурентоспроможність економіки України: стан і перспективи підвищення ; за ред. І. В. Крючкової. К. : Основа, 2007. 488 с.
7. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>
8. Структурні зміни та економічний розвиток України / В. М. Геєць, Л. В. Шинкарук, Т. І. Артёмова та ін. ; за ред. Л. В. Шинкарука. НАН України: Ін-т екон. та прогнозув. К., 2011. 696 с.
9. Офіційний сайт Національного банку України. URL : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57896.
10. Загашвили В. Зарубежный опыт импортозамещения и возможные выводы для России. Вопросы экономики. 2016. № 8. С. 137–148.

Стаття надійшла до редакції 03.10.2016.

Pugachevska K. Import dependence of the domestic market of Ukraine.

Background. The proposed scientific article is devoted to actual issue of formation of effective system of foreign trade regulation, particularly imports. Consideration of the problem is based on the study and analysis of volumes of import consumption in Ukraine's economy and the impact of import component on the development of the internal market.

Review of the scientific sources in this area indicates that among scientists there have been discussions regarding the impact of import on the economic development. In a small number among the existing works the issue of the impact of tariff and non-tariff restrictions on the competitiveness of domestic products is investigated. However, the role of import component in the development of the internal market requires further research.

The **aim** of the study is to assess the import component in the domestic market of Ukraine.

Materials and methods. The following research methods were applied in the scientific article: axiomatic (in the justification of certain provisions as a source of axioms), statistical (to establish the dynamics of the main indicators of development of Ukraine's foreign trade, commodity and geographical structure of import), correlation and regression (for construction of dependence between the dynamics of the exchange rate of the national currency and export volumes). The works of domestic scientists and materials of the State statistics service of Ukraine became the information base of research.

Results. The dynamics of foreign trade of Ukraine has been analyzed and the trade openness indicators of the national economy are calculated, the commodity and geographical structure of import to Ukraine are estimated. The causes and consequences of the excess of import over domestic production are determined. The directions of use of import on targets of intermediate, final consumption and gross savings are investigated. Correlation analysis of the change in the exchange rate of the national currency and export volumes is performed and found that in the current circumstances devaluation is not conducive to export development. The potential selective import substitution in the Ukrainian economy is identified.

Conclusion. Among the most significant problems in terms of the contribution of import to the development of the internal market should be highlighted the following: the

excess growth of import over its own production, which is inferior to foreign analogues by price and quality in terms of competitiveness; the increasing dependence of Ukrainian industry on imported goods for intermediate consumption; decrease in the share of import in gross accumulation, which indicates a reduction in the supply of the newest and the most advanced machinery and equipment from abroad, which leads to innovative regression in import of goods in Ukraine. Exchange rate fluctuation affects directly the cost of imported goods and in such conditions the devaluation of the national currency can become the stimulating factor for price competitiveness of domestic products. The practical significance of the obtained results lies in the possibility of using the proposed in the article theoretical and practical research on the improvement of the regulation mechanism of goods import in Ukraine.

Keywords: import, domestic market, import substitution, import dependence, import regulation, the structure of the import use.

REFERENCES

1. Mazaraki A., Lagutin V. Rynok spozhyvchyh tovariv v Ukraini: postkryzovi tendencii'. Ekonomika Ukrainy. 2011. № 9. S. 17–26.
2. Rynky real'nogo sektoru ekonomiky Ukrainy: strukturno-instytucional'nyj analiz / V. O. Tochylin, T. O. Ostashko, O. V. Pustovojt ta in. ; za red. V. O. Tochylina ; NAN Ukrainy, In-t ekon. ta prognozuv. K., 2009. 640 s.
3. Faktory makroekonomichnoi' nestabil'nosti v systemi modelej ekonomichnogo rozvytku : kol. monografiya / za red. M. I. Skrypnichenko ; NAN Ukrainy, In-t ekon. ta prognozuv. K., 2012. 720 s.
4. Strizhkova L., Tishina L. O lovushke importopotreblenija. Jekonomist. 2012. № 5. S. 18–30.
5. Jakubovs'kyj M. M. Vnutrishnij rynek jak dzerkalo problem ukrai'ns'koi' promyslovosti. Ekonomika Ukrainy. 2012. № 8. S. 4–15.
6. Konkurentospromozhnist' ekonomiky Ukrainy: stan i perspektyvy pidvyshhennja ; za red. I. V. Krjuchkovoï'. K. : Osnova, 2007. 488 s.
7. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Strukturni zminy ta ekonomichnyj rozvytok Ukrainy / V. M. Gejec', L. V. Shynkaruk, T. I. Art'omova ta in. ; za red L. V. Shynkaruka. NAN Ukrainy: In-t ekon. ta prognozuv. K., 2011. 696 s.
9. Oficijnyj sajt Nacional'nogo banku Ukrainy. URL : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57896.
10. Zagashvili V. Zarubezhnyj opyt importozameshhenija i vozmozhnye vyvody dlja Rossii. Voprosy jekonomiki. 2016. № 8. S. 137–148.